

Üçüncü olarak yazıların türlerinin isimlendirilmesinde pek isabetli davranıldığını söyleyemeyiz. Zöhre Bilgegil'in yazıların türlerini belirtirken denemeye makale dediğine rastlamak mümkündür. Ayrıca, Sayın Yrd. Doç. Dr. Zöhre Bilgegil'in kendi içerisinde yaşadığı tezatlar hemen göze çarpıyor. Onun karıştırdığı terimlerin başında makale ile deneme geliyor. "Önsöz"de, "M. Kaya Bilgegil'in bu kitapta topladığımız makalelerinin bazıları; Sevin Bu İnsanları, Has Bahçeler Memleketi, Kaybedilen Topraklar'da olduğu gibi deneme mahiyetindedir." dedikten sonra yazarın "Has Bahçeler Memleketi" başlıklı -sında deneme olan yazısına "Yayınlanmamış Makale" (s.18) şeklinde dipnot düşüyor. Hasılı, Sayın Yrd. Doç. Dr. Zöhre Bilgegil, bazı yazıları her isimlendirişinde farklı bir türün ismini kullanıyor.

Son olarak Sayın Yrd. Doç. Dr. Zöhre Bilgegil'in söz konusu eserin baskıya hazırlanmasında gereken itina ve dikkati gösterdiğini söylemek pek mümkün değildir. Daha önce yayımlanmış yazılardan bir kısmına "yayımlanmadığı" notunu düşmesinin yanında, aynı yazının baş tarafında yayımlanmadığı notunu, sonunda ise yayımlandığı derginin ismini ve sayısını buluruz. Meselâ, "Yayımlanmamış makale" dipnotu ile kitaba alınan "Yahya Kemal'in Şiirlerinde Din" (s.547-575) yazısının sonunda kitabı hazırlayan tarafından konan "İslâmi Bilimler Ens. Dergisi, C. I Sayı. I 1959" kaydını görünce şaşırırmaktan kendimizi alamıyoruz.

"İçindekiler" kısmında "Ek" diye bir başlık atılmış ve 655. sayfada "Yahya Kemal'in Soy Kütüğü"nin yer aldığı kaydedilmiştir. Fakat, belirtilen sayfada böyle bir "soy kütüğü"nü göremiyoruz. Eserde "Yahya Kemal'in Neseb Cetveli" başlıklı bir kısım var. Lakin bu kısım 541. sayfadadır.

Netice olarak diyebiliriz ki, Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil'in daha önce kitaplaşmamış makale, deneme vs. türden yazılarının yayımlanmış olması araştırmacılara, okuyuculara ve edebiyat severlere faydalı olacak bir faaliyettir. Eserin Türkiye için kısa sayılabilecek bir sürede ikinci baskısını yapması da bunu göstermektedir. Üstte bir kısmına temas ettiğimiz hatalar da olmasa eser, daha bir değer taşıyacaktır. Sonraki baskılarında bu tür hataların giderileceğini ümit ederiz.

Dr. Cafer KARİPER

Fatih ANDI, *Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri*, İstanbul 1997, 375 s.

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı'nın "Avrupalılaşmak" adına bir takım kanun ve kavramlar vasıtasıyla siyasî ve sosyal hayatımıza getirmek istediği topyekün bir zihniyet değişimi ve yeniden yapılanma anlayışı, daha işin başındayken asıl amacından saptırılarak batı yaşam biçiminin hemen bütün unsurlarının taklit edilmesi ve moda hâline getirilmesi şekline büründürülmüş; bu kılığıyla da önce saraya, devlet büyüklerinin konaklarına,yalılara, köşklere ve nihayet bütün İstanbul halkının hayatına nüfûz ederek yeni bir yaşayış devrinin başlamasına sebep olmuştur.

Siyasî ve sosyal hayatımızdaki bu değişiklik, 19. asrın ikinci yarısından itibaren edebiyatımızda da kendisini hissettirmeye başlamış; bir anlamda "halka iniş" hareketi olarak değerlendirebileceğimiz Tanzimat hareketinin prensiplerine uygun olarak

halkın anlayabileceği bir dile ulaşmak, mevcut edebî nevilerin geleneğe bağlı çehresini değiştirerek modern bir görünüme büründürmek ve o zamana kadar yabancı olduğumuz roman, hikâye, tiyatro, tenkit ve deneme gibi batının edebî türlerini edebiyatımıza kazandırmakla beraber, Dîvan edebiyatına ve bu edebiyatın merkezini oluşturan Dîvan şiirine saldırarak onu gözden düşürmek suretiyle yeni ve çağdaş bir edebiyata alan açmak yönünde gelişmiştir. Yenileşme devri Türk edebiyatı olarak adlandırılan, sanat ve estetik endişesinden çok Tanzimat hareketinin persiplerini hayata geçirmeyi hedefleyen ve dolayısıyla siyasî ve sosyal bir karakter taşıyan bu devre edebiyatında, nesirde olduğu gibi şiirde de işe önce yeni bir dil ve üslûp arayışıyla başlanmıştır.

Bu itibarla Yenileşme devri Türk edebiyatının birinci neslinden olan İbrahim Şinasi Efendi, daha 1860 yılından önce yeni bir dil ve üslûp arayışıyla Fransız şairlerinden dilimize aktardığı manzum tercümelemlerle birlikte hem şekil hem de muhteva bakımından gelenekten tamamen ayrılan denemeler yapmış, yine aynı nesilden olan Ziya Paşa, yazdığı bir çok şarkı ve gazellerinde dil ve söyleyiş; Namık Kemal'se Şinasi'yi tanıdıktan sonraki şiirlerinde hem üslûp hem de nazım şekilleri bakımından Dîvan şiiri geleneğinden ayrılmışlardır.

Yenileşme devri Türk şiirinin mümessilleri, evvelâ, halkın anlayacağı bir dil ve üslûba yönelirken muhteva olarak da Dîvan şiirinde görmediğimiz medeniyet, hak, hukuk, adalet, kanun, hürriyet, vatan, hayat, dünya, madde ve ruh gibi batı medeniyetinden ve dünya görüşünden mühlhem bir takım yeni kavramları, asırlardır süregelen eski edebiyatımızın nazım şekilleri içinde sunmaya çalışmışlar; fakat bu yeni kavramları ve bu kavramlar etrafında alabildiğine genişleyen fikirleri tam manasıyla ifade edebilmekte kafiye, redif ve beyit üçgeninde sıkışıp kalan eski ve mahdut şekiller yetersiz kalınca, yeni nazım şekillerini kullanmaya başlamışlardır. Bununla beraber denebilir ki Tanzimat sonrası Türk şiirinin Dîvan şiirinden menkul unsurlardan en çok bağı kaldığı unsurlar, teknik unsurlardır. Çünkü Tanzimat sonrası Türk şiirinde hece veznine biraz ilgi duyulmuşsa da Aruz eski hakimiyetini devam ettirmiş, Dîvan şiirinin nazım şekilleri ve sanatları da tamamıyla atlamamıştır. Yeni şekillerin yanında bazen aynen, bazen de değişik olarak Dîvan nazımının şekilleri özellikle gazel, terakib-i bend ve kıt'a çok bol miktarda kullanılmışlardır. Bu sebeptendir ki nazım şekilleri bakımından Tanzimat şiirinde bir bütünlüğün olmadığını görüyoruz. Fakat bu konuda tam ve eksiksiz bir bilgiye sahip olabilmek için Tanzimat'tan itibaren şiirin dil, üslûp ve muhtevâdan oluşan bütün yükünü sırtlayarak günümüze kadar taşıyan nazım şekillerinin bu zaman sürecinde hangi mecralardan geçtiğini bihakkın araştırmak lâzımdır. Edebiyat tarihimizin mühim bir boşluğunu dolduracak ancak Tanzimat'tan günümüze kadar bütün süreli yayın ve kitapların incelenmesiyle ortaya konulabilecek olan böyle bir çalışma, maddî ve manevî boyutları bakımından bir araştırmacının imkânlarının çok üstünde uzun soluklu ve külfetli bir çalışmayı gerektirir. Binaenaley birbirini tamamlayacak kısmî çalışmalar sayesinde edebiyat tarihimizin bu mühim boşluğu doldurulacaktır.

Bu münasebetle, bu günlerde Kitabevi tarafından neşredilen Yard. Doç. Dr. M. Fatih Andı'nın Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri adlı çalışmasına değinmek istiyorum.

Yenileşme devri Türk edebiyatının Servet-i Fünûn'a kadarki devresinde yayımlanan bütün mecmuaların dikkatle incelenmesi suretiyle meydana getirilen bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Yeni Türk Edebiyatı yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış, fakat bu mühim çalışmanın daha geniş bir okuyucu ve araştırmacı kitlesinin istifadesine sunulması gerektiğini düşünen yazar, yerinde ve isabetli bir kararla onu tez olarak bir köşede kalmaktan kurtarıp kitaplaştırmıştır. İsbetli ve yerinde bir karar dedik çünkü bu çalışma sayesinde Servet-i Fünûn'a kadar mecmualarda yayımlanmış ne kadar şiir varsa hepsinin nazım şekillerine, bu nazım şekilleri hakkında kısa bir ön bilgiyle beraber bu süre zarfında nasıl bir değişiklik geçirmiş olduğuna ve şiirlerin tam bir bibliyografik künyesine bir anda ulaşabilmek mümkün hâle gelmiştir.

Yard. Doç. Dr. M. Fatih Andı, çalışmasını, Önsöz ve Servet-i Fünûn'a kadar yenileşme devri Türk şiirinde kullanılan nazım şekilleri ve bu nazım şekilleri üzerinde meydana gelen değişiklikler hakkında bilgi verdiği Giriş bölümünden sonra Dıvan Şiiri Nazım Şekilleri, Halk Şiiri Nazım Şekilleri ve Batılı veya Yeni Nazım Şekilleri olmak üzere üç ana bölüme ayırmıştır.

Dıvan Edebiyatı Nazım Şekilleri (s. 35-268) başlığı altında yazar, 1896 yılına kadar mecmualarda yayımlanmış olan şiirleri mısra-ı berceste, beyit, mesnevî, kıt'a, gazel, müstezâd, kasîde terkîb-ı bend, tercî'-i bend, rubâî, murabba', terbî', muhammes, tahmîs, şarkı, müseddes, tesdîs, müsebbâ', müsemmen ve mütesa' alt başlıkları altında, a) Eski tarz şiiri sürdüren şairlerin yazdıkları, b) Yeni, batı tesirinde şiirler yazan şairlerin yazdıkları olmak üzere iki ayrı sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Bu sınıflandırma, Servet-i Fünûn'a kadar mecmualarda yayımlanmış olan şiirlerde Dıvan şiiri nazım şekillerinden hangilerinin kimler tarafından hangi yoğunlukta kullanıldığını ve bu şekiller üzerinde nasıl tasarruflarda bulduklarını açık bir şekilde göz önüne sermektedir. Mecmualara nazaran bu devrede yazılan şiirler için birinci sırada Dıvan şiiri nazım şekillerinden gazel tarzı kullanılmış (1621 adet), ikinci olarak kıt'a (488 adet), ve üçüncü olarak da mesnevî (153 adet) tarzı tercih edilmiştir. Buna makabil, yine Dıvan edebiyatı nazım şekillerinden olduğu hâlde tardiye, taştir, muaşşer, nazire, tehzil gibi nazım şekilleri mecmualarda yayımlanan şiirler için kullanılmamıştır.

Halk Şiiri Nazım Şekilleri (s. 269-275) başlığı altında yazar, Tanzimat'tan Servet-i Fünûna kadar mecmualarda sadece on adet türkû, üç adet koşma ve üç adet de destan yayımlandığını tespit etmiştir. Bu tespite göre diyebiliriz ki bu devrede halk şiiri nazım şekillerine pek rağbet edilmemiş, çok az sayıda kullanılan bu üç nazım şeklinin dışında mâni, semâî, varsağı, güzelleme, taşlama, koçaklama, ağıt, ilâhî, nefes gibi yine halk şiirine ait nazım şekilleri hiç kullanılmamıştır.

Batı edebiyatının tesiriyle edebiyatımızda kullanılmaya başlanan nazım şekillerini Batılı veya Yeni Nazım Şekilleri (s. 277-361) başlığı altında önce 1-Batı Edebiyatı Sabit Nazım Şekilleri, 2-Yeni ve Serbest Şekiller başlıklarıyla iki gruba ayıran yazar, bunları da kendi aralarında sınıflandırarak birinci gruptaki nazım şekillerini düz kafiyeli nazım şekli, rime-plat, sarma kafiyeli nazım şekli, çapraz kafiyeli nazım şekli, yarı çapraz kafiyeli nazım şekli, çapraz/sarma karma kafiyeli nazım şekli ve sonnet başlıkları altında sınıflandırmış; ikinci gruptakileri ise yeni ve serbest kafiyeli nazım şekilleri, üçer, dörder, beşer, altışar, yedişer, sekizer, dokuzar,

onar, onbire, onikişer, ondörder mısralı bendlerden meydana gelen şekiller, her bendi farklı sayıda mısralı bendlerden meydana gelen şekiller, serbest müstezad, bendlerle yazılmayan ve mısraları düzenli bir şekilde kafiyelenen şekiller, kafiyelenişleri bir sistem dahilinde olmayan serbest şekilli şiirler, manzum ve mensur karışık bir şiir, mısraların kısalık ve uzunluklarına göre dizilişle iki ayrı dörtgen şekli meydana gelen bir şiir, farklı şekillerde hece vezniyle yazılmış olan şiirler, bütün mısraları birbiriyle kafiyeli şiirler, mecmuaya alınmayan mısra, beyit veya bölümler dolayısıyla nazım şekilleri anlaşılamayan veya yayımlandığı mecmuanın neşriyatına devam etmemesi dolayısıyla yarım kalmış yahut mecmuada neşri yarıda kesilmiş olan şiirler ve ait oldukları nazım şekilleri yerine başka şekillerden birinin adını taşıyan şiirler başlıkları altında sınıflandırarak hem bu şiirlerin nazım şekilleri hakkında bilgi vermiş hem de a) Eski tarz şiiri sürdüren şairlerin yazdıkları, b) Batı edebiyatı tesirinde yazan şairlerinkiler başlıkları altında bibliyografik künyeleri ile beraber sıralamıştır.

Araştırmasının sonucunu Netice bölümünde maddeler hâlinde özetleyen yazar, kitabın en sonuna koyduğu Bu Çalışma Sırasında Tanınan Mecmualar başlığı altında da 1870 tarihinden Servet-i Fünûn edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilen 1896 tarihine kadar yayımlanmış bütün mecmuaları, içinde şiir bulunanların karşısına (+), içinde şiir bulunmayanların karşısına da (-) koymak suretiyle sıralamıştır.

Görüldüğü gibi yazar, 1870 yılından itibaren kültür hayatımızın neşriyat sahasında varlığını göstermeye başlayan devrin mecmualarında 1896 yılına kadar yayımlanan şiirlerin nazım şekillerini çok büyük bir titizlikle tespit ve tasnif etmek suretiyle edebiyat tarihimizin bu sahadaki boşluğunun kapatılması hususunda mühim bir adım atmıştır. Gazeteler ve kitaplarda yayımlanan şiirlerin de böyle bir tespit ve tasnif sonunda ortaya konulması ile söz konusu boşluğun tamamıyla kapatılması mümkün olacaktır. Bu itibarla hiç bir zaman aktüelitesini kaybetmeyen şiirin, günümüze kadar hangi mesafeleri kat ederek geldiğini daha iyi anlayabilmek bakımından Tanzimat ile Servet-i Fünûn arasındaki nazım serüvenini seyretmek isteyenlerce bu kitabın behemahal okunması gerektiği kanaatindeyim.

Nuri SAĞLAM